

POZNÁMKY

I.

PŘEHLED DOSAVADNÍCH NÁZORŮ

- 1) *K. Fr. Eichborn*, Deutsche Staats- und Rechtsgeschichte I, 1843, str. 59–67, 204–208.
- 2) *G. Savigny*, Geschichte des römischen Rechts im Mittelalter I, 1834, str. 140–180.
- 3) *G. Savigny*, Geschichte des römischen Rechts II, 1834, str. 218 a n.
- 4) *J. Grimm*, Deutsche Rechtsaltertümer I, 2. vyd., 1889, str. 314–552.
- 5) *G. Maurer*, Einleitung zur Geschichte der Mark, Hof, Dorf- und Staatsverfassung, 1859.
- 6) *G. Waitz*, Deutsche Verfassungsgeschichte I–IV, 1844–61.
- 7) *H. Brunner*, Deutsche Rechtsgeschichte, sv. I, 1907, sv. II, 1928.
- 8) *H. Brunner*, dílo cit. sv. I, str. 349.
- 9) *G. Waitz*, Deutsche Verfassungsgeschichte IV, str. 150–170.
- 10) *P. Roth*, Feudalität und Untertanenverband 1863, Geschichte des Benefizialwesens von den ältesten Zeiten bis ins zehnte Jahrhundert 1850.
- 11) *H. Brunner*, DR II, str. 239 a n.
- 12) *A. Heusler*, Institutionen des deutschen Privatrechts I, II, 1885/86.
- 13) *K. Lamprecht*, Deutsches Wirtschaftsleben im Mittelalter I, 1885.
- 14) *Tb. Inama Sternegg*, Deutsche Wirtschaftsgeschichte I, 1909.
- 15) *P. G. Vinogradoff*, Wergeld und Stand Z R² XXIII, str. 123 a n.
M. M. Kovalevskij, Ekonomičeskij rost Jevropy do vozniknověnija kapitalističeskogo chozjajstva I; uživám německého překlada Oekonomische Entwicklung Europas I, 1901.
- 16) Histoire des institutions politiques de l'ancienne France I–VI, 5. vyd., 1922.
- 17) *G. Caro*, Studien zu den älteren St. Galler Urkunden, Jahrbuch für ältere schweizerische Geschichte, sv. 26, 27.
- 18) *Fr. Gutmann*, Die soziale Gliederung der Bayern zur Zeit des Volksrechtes, 1906.
- 19) *Pb. Heck*, Die Gemeinfreien der karolingischen Volksrechte, 1900.
- 20) *Pb. Heck*, díl. cit., str. 80–102.
- 21) *A. Dopsch*, Die Grundlagen der europäischen Kulturentwicklung I, II, 2. vyd. 1923.
Die Wirtschaftsentwicklung der Karolingerzeit vornehmlich in Deutschland I, II, 1922.
- 22) *K. S. Bader*, Volk, Stamm, Territorium, H Z 1953.
- 22b) *Fr. Lütge*, Die Agrarverfassung des früheren Mittelalters 1937.
- 23) *G. Seeliger*, Die soziale und politische Bedeutung der Grundherrschaft im früheren Mittelalter, 1903.
- 24) *A. Dopsch*, Die Grundlagen II, str. 131.
- 25) *H. Mitteis*, Lehnrecht und Staatsgewalt, 1933.
- 26) *Marx-Engels*, Zur deutschen Geschichte, 1953, str. 97 a n.
- 27) Vozniknovenie zavisimogo krestjanstva v zapadnoj Jevropě VI–VIII vv, 1956.
- 28) *Gengler*, Beiträge zur bayerischen Rechtsgeschichte 1889.
- 29) *S. Riezler*, Geschichte Bayerns I, 1878.

- 30) *F. Dahn*, Die Könige der Germanen IX b.
- 31) *Fr. Gutmann*, Die soziale Gliederung der Bayern zur Zeit des Volksrechtes, 1906.
- 32) *W. Wittich*, Die Frage der Freibauern Z R², 1901, str. 245 a n.
- 33) *M. Döberl*, Entwicklungsgeschichte Bayerns I, 1906.
- 34) *Ignaz Zibermayr*, Noricum, Bayern und Österreich, 2. vyd., 1956.
- 35) *J. Gramer*, Die Geschichte der Alamaunen als Gaugeschichte, 1898.
- 36) *Souhrnů K. Weller*, Geschichte des schwäbischen Stammes bis zum Untergang der Staufer 1944.
- 37) *V. Ernst*, Die Entstehung des deutschen Grundeigentums, 1926.
- 38) *Vedle již studie citované též* Beiträge zur deutschen Wirtschafts- und Verfassungsgeschichte, 1905.
- 38b) *A. I. Něusychin*, Struktura obščiny v južnoj i jugozapadnoj Germanii v VIII vv. Srednije vv IV-V. L. I. Ml'skaja, Socialnyj sostav derevni v jugozapadnoj Germanii - Srednie veka VII.
- 38c) *P. Roth*, Ueber die Entstehung der Lex Baiuvariorum 1848.
- 39) *P. Roth*, dílo cit., str. 9-18.
- 40) *P. Roth*, dílo cit., str. 9.
- 41) *A. Quitzmann*, Die älteste Rechtsverfassung der Baiuvariorum 1866.
- 42) *F. v. Muntb*, Das bayerische Volksrecht 1870.
- 43) *G. Gfrörer*, Zur Geschichte der deutschen Volksrechte I, 1865, str. 322 a n.
- 44) *K. Zeumer*, Geschichte der westgotischen Gesetzgebung N A XXIII, str. 77 a n.
- 45) *H. Brunner*, Ueber das verschollene merowingische Königsgesetz des 7. Jahrhunderts, Berliner SB 1901, str. 942.
- 46) *M. Krammer*, Kritische Untersuchungen zur Lex Salica NA 30, 37, 39, 40.
- 47) *E. v. Schwind*, Studien zur Lex Baiuvariorum, NA 31, 33, 37.
Br. Krusch, Die Lex Baiuvariorum 1924.
Br. Krusch, Neue Forschungen über die drei oberdeutschen Leges, 1927.
K. A. Eckhardt, Die Lex Baiuvariorum, textkritische Studie, 1925.
K. Beyerle, Die Lex Baiuvariorum, 1926.
- 48) *E. v. Schwind*, Studien zur Lex Baiuvariorum II 33, str. 605-694.
- 49) *Br. Krusch*, Die Lex Baiuvariorum, 1924.
- 50) *K. Beyerle*, Die Lex Baiuvariorum, 1926.
- 51) *K. A. Eckhardt*, Die Lex Baiuvariorum, 1927.
- 52) *Fr. Beyerle*, Die süddeutschen Leges und die merowingische Gesetzgebung Z R² sv. 49, str. 269 a n.
Die beiden süddeutschen Stammesrechte, Z R², 1956.
- 53) *J. Merkel*, MGLL III. Folio.
- 54) *De Rozière*, Recherches sur l'origines de la rédaction de la loi des Allemands, Revue historique de droit français I.
- 55) *G. Waitz*, Deutsche Verfassungsgeschichte II, str. 116.
- 56) *K. Lehmann*, Zur Textkritik und Entstehungsgeschichte des alamannischen Volksrechtes, NA X.
- 57) *H. Brunner*, Ueber das Alter der Lex Alamanorum, Berliner SB 1885.
- 58) *Několikrát v* Neue Forschungen ueber die oberdeutschen Leges.
- 59) Die beiden süddeutschen Stammesrechte, str. 94.

II.

VŠEOBECNÉ ÚDAJE O BAVORSKÉM A ALAMANSKÉM ZÁKONÍKU - TEXTOVÁ KRITIKA

- 1) *Sr. R. Buchner*, Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter, die Rechtsquellen 1953, str. 29 a n.
- 2) *J. Kudrna*, Několik poznámek na okraj díla R. Buchnera, SPFFBU 1956, str. 165-170.
- 3) *K. A. Eckhardt*, Lex Salica 65 titl, Text 1954 úvod.
- 4) *H. Brunner*, Ueber ein verschollenes merowingisches Königsgesetz, str. 932 a n.
- 5) *Fr. Beyerle*, Die süddeutschen Leges ZR² 49, str. 267.

- 6) Cituje Schwind, Kritische Studien NA 37.
- 7) Cituje Schwind, Kritische Studien NA 37.
- 8) Br. Krusch, Die Lex Baiuvariorum 1924, str. 260 a pak v Neue Forschungen str. 39 a n.
- 9) K. Beyerle, Lex Baiuvariorum, 1926, str. XXXIII a n.
- 10) K. A. Eckhardt, Die Lex Baiuvariorum, str. 48.
- 11) Ueber ein verschollenes Königsgesetz, str. 933 a n.
- 12) Ueber ein verschollenes Königsgesetz, str. 939.
- 13) Ueber ein verschollenes Königsgesetz, str. 933.
- 14) Br. Krusch, Neue Forschungen, str. 44.
- 15) H. Brunner, dílo cit., str. 934.
- 16) H. Brunner, dílo cit., str. 939.
- 17) Br. Krusch, Die Lex Baiuvariorum, str. 268.
- 18) K. Beyerle, Die Lex Baiuvariorum LII.
- 19) Br. Krusch, Die Lex Baiuvariorum, str. 152-156.
- 20) Br. Krusch, Neue Forschungen, str. 81. Lex Baiuv. II, 14.
- 21) H. Brunner, dílo cit., str. 948.
- 22) H. Brunner, dílo cit., str. 948.
- 23) H. Brunner, dílo cit., str. 944.
- 24) K. Beyerle, Die Lex Baiuvariorum LXIII.
- 25) K. Beyerle, Die Lex Baiuvariorum LXIII.
- 26) Bitterauf 1.
- 26b) Br. Krusch, Die Lex Baiuvariorum, str. 276.
- 27) Souhrnně Schwind, Kritische Studien zur Lex Baiuvariorum, NA 33.
- 28) K. Zeumer, Geschichte der westgotischen Ersetzgebung NA XXIII, str. 419 a n.
- 29) Tamtéž, str. 429.
- 30) Tamtéž, str. 434.
- 31) Die Lex Baiuvariorum LXXI.
- 32) H. Brunner, DR I, str. 483.
- 33) K. Beyerle LXIX.
- 34) K. Beyerle LXVII.
- 35) T. j. z práva formou otrokářského se stával nástroj feudalizace.
- 36) Viz celkově K. A. Eckhardt, Die Lex Baiuvariorum, str. 39 a n.
- 37) Fr. Beyerle, dílo cit., str. 113 a n.
- 38) Sr. Die beiden süddeutschen Stammesrechte, str. 91.
- 39) Fr. Beyerle, Volksrechtliche Studien ZR² 48, str. 219-308.
- 40) Savigny, Geschichte II, str. 85.
- 41) Guérard, Polyptique de l'abbé Irminon 1844, str. 44.
- 42) Sr. souhrnně K. Lehmann, dílo cit., str. 469 a n.
- 43) Sr. H. Brunner, DR I, str. 448.
- 44) Lehmann, dílo cit., str. 471.
- 45) Souhrnně Claussen, Die Beziehungen der Lex Salica ZR² 56.
- 46) Lehmann, dílo cit., str. 473.
- 47) Lehmann, dílo cit., str. 478.
- 48) Fr. Beyerle, Die beiden süddeutschen Stammesrechte, str. 95.
- 49) MG LL V, str. 270.
- 50) Fr. Beyerle, Die beiden süddeutschen Stammesrechte, str. 87.
- 51) Sr. J. Kudrna, Studie k otázce beneficia a prekarie, SPFFBU 1956, str. 27.
- 52) Sr. celkovou charakteristiku u Fr. Beyerleho, Die beiden süddeutschen Stammesrechte, str. 97.
- 53) Tak především Merkel, MGLL III.
- 54) H. Brunner, Ueber das Alter der Lex Alamanorum, Berliner SB 1893, 149 a n.
K. Lehmann, Zur Textkritik NA 10, str. 478.
- 55) Důvody správně u Brunnera a Lehmann, díl. cit.
- 56) Výstižně K. Beyerle, dílo cit., str. LV.
- 57) Fr. Beyerle, dílo cit., str. 119.

- 58) *H. Brunner*, DR, str. 460.
 59) *K. Beyerle*, Die Lex Baiuvariorum, str. LXXV.
 60) *K. Beyerle*, Lex Baiuvariorum, str. LVI.

III.

K CHARAKTERISTICE OSTATNÍHO MATERIÁLU

- 1) *Tb. Sickel*, Acta regum et imperatorum Karolingorum I, 1867, str. 1-6.
 2) Tradiční listiny se dostávají do popředí historického zájmu v 90. letech minulého století (viz str. 12).
 3) O Kruschových metodách platí v diplomacii totéž, co již bylo řečeno o jeho přístupu k zákoníkům. Viz str. 23.
 4) *H. Brunner*, Zur Rechtsgeschichte der römischen und germanischen Urkunde I, 1880.
 5) Vydání královských listin, *Pertz*, MG Diplomata, 1882.
 6) Celkovou kritiku podává *Sickel*, Diplomatum imperii 1873.
 7) *Sickel*, Diplomatum imperii, 1873, str. 2-20.
 8) *Pardessus*, Diplomata, chartae et instrumenta aetatis Merovingicae I, II, 1843, 1849. Též *Fr. Stumpf*, Ueber die Merovinger Diplome. HZ, sv. 29, str. 343. Starší literaturu viz u Brunnera, DR I, str. 563.
 9) *Mühlbacher*, Diplomata Karolingorum I, 1906, II, 1937.
 10) Lex Salica XIV, 4. Si quis hominem qui migrare voluerit et de rege habuerit praeceptum.
 11) V poslední době narážíme na pokusy vysvětliti degradaci formy listiny vlivem sálského práva. O to se pokouší např. *A. D. Bouard* v Manuel de diplomatique française et pontificale (1948). Jeho výklad je ovšem velmi jednostranný. Přičítá vlivu sálského práva to, co lze vysvětlit přímo jako důsledek procesu feudalizace. Jeho práce je klasickým dokladem pro to, co znamená idealistický přístup k diplomatickému materiálu. Všimá si pouze forem právních, hlavní rozpory spatřuje mezi právem římským a sálským.
 12) *Sr. H. Brunner*, Zur Rechtsgeschichte . . . , str. 212.
 13) Lex Alamanorum I₁ et qui voluerit hoc facere per cartam de rebus suis ad ecclesiam ubi dare voluerit firmitatem faciat et testes VI vel VII adhibeat et nomina eorum ipsa carta conteneat. Též Lex Baiuvariorum I₁, XVI₂.
 14) Lex Salica, odst. 46 De Acfathamire, Lex Ribuarua, odst. 49.
 15) *O. Redlich*, Ueber Baierische Traditionsbücher MIÖG V, 1884, str. 1 a n.
 16) *Bitterauf*, Die Traditionen des Hochstifts Dreising I, 1905, č. 632.
 17) *J. Ficker*, Beiträge zur Urkundenlehre I, II, 1877.
 18) *Dronke*, str. 74-75.
 19) *Hautbaler W.*, Salzburger Urkundenbuch, 1910, str. 3-16.
 20) *Hautbaler*, str. 17-52.
 21) *A. Dopsch*, Die wirtschaftliche Entwicklung I, 104.
 22) *Brunner*, Die Landschenkungen der Merovinger und Agilolfinger, Berliner SB 1885, 1184.
 23) *R. Schröder*, Ueber die fränkischen Formelsammlungen ZR² IV, str. 75 a n.
Sickel, Acta regum et imperatorum Karolingorum I, str. 111. Breslau Urk. II, str. 226.
 24) *Brunner*, DR I, str. 376.
 25) *Levison*, Kleine Beiträge zu Quellen der fränkischen Geschichte NA 27, str. 371.
 26) Ze starší literatury nejlépe *Schroeder*, dilo cit., str. 100 a n.
 27) V rozporu se svými teoretickými vývody je *Sickel* v jednotlivostech velmi opatrný. Předpokládá, a to ještě dosti nejistě, že podle Formulae Marculfi byly stylisovány listiny v edici *Pardessus*ové č. 563, 568 a 603. Dilo cit., str. 116.
 28) *Sickel*, Acta I, 113.
 29) *Sr. Br. Krusch*, Göttingener Nachrichten 1916, str. 231.
 30) *H. Sprönnberg*, Marculf und die fränkische Reichskanzlei. NA 47, str. 77-142.
 31) Le formulaire de Marculf et la critique moderne, BECH 84, str. 21.

- 32) *Sprönberg*, dílo cit. str. 139.
- 33) *H. Zatschek*, Die Benützung der Formulae Marculfi und anderer Formelsammlungen in Privat-urkunden des 8. Jahrhunderts MIÖG 42, str. 176.
- 34) *W. John*, Formale Beziehungen der privaten Schenkungsurkunden in Italien, AUF 14, str. 1.
- 35) Zum Konzeptwesen Karolingischer Privaturkunden, Zeitschrift für schweizerische Geschichte, 1931, str. 297-300.
- 36) *M. Granzin*, Die Arenga der frühmittelalterlichen Urkunde, 1930, str. 45.
- 37) *John*, dílo cit., str. 8.
- 38) *Hautbaler*, str. 3-52.
- 39) *Tb. Bitterauf*, Die Traditionen des Hochstifts Freising I, 1905.
- 40) O listinách, které se zachovaly v jiných archivech v originále, viz Bitterauf IX.
- 41) Sr. souhrnně *Bitterauf* str. XXXVIII
- 42) Urkundenbuch des Landes ob der Enns, 1852, str. 1-110.
- 43) *Wilibald Hautbaler*, Die Mondseer Codextraditionen, MIÖG VII, str. 223.
- 44) Tamtéž.
- 45) *O. Redlich*, Bayerische Traditionsbücher MIÖG V, str. 1-82.
- 46) *I. Zibermayr*, Die ältesten Traditionsbücher des Hochstifts Passau MIÖG XXVI, str. 369.
- 47) MB XI, 14
- 48) MB XI.
- 49) Listiny Schlehedorfu, *Bitterauf* č. 45 ab, 53, 75, 76 ab, 171, 177.
Listiny Schäftlarn, *Bitterauf* č. 88, 106, 107, 342, 388, 551, 557 a, 567, 568 ab, 618.
- 50) *Hautbaler*, 3-52.
- 51) MGLL quart. V₂, str. 457.
- 52) Tamtéž, str. 463.
- 53) MGLL V/II quart., str. 464.
- 54) Souhrnně *Fritz Grüner*, Schwäbische Urkunden und Traditionsbücher, MIÖG 1912, str. 1-78.
- 55) *Caro*, Studien zu den älteren St. Gallen Urkunden, Jahrbuch für schweizerische Geschichte 1901, str. 249 a n.
- 56) Souhrnně *Zeumer*, MGLL quart. V/2, str. 380.
- 57) Viz tamtéž, úvod.
- 58) MGLL quart. V/2, str. 342.
- 59) Celkovou charakteristiku podává *Wattenbach-Levison*, Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter, 1952 I, str. 37 a n.
- 60) *Paulus Diaconus* ed. *Waitz* Scriptorum rerum Langobardorum, 1878.
- 61) *Gregorii Turonensis historia Francorum* MG Scriptorum rerum Merovingicarum I, 1885.
- 62) MG Scriptorum rerum Merovingicarum II, 1888.
- 63) Celková charakteristika, *Wattenbach Levison*, Deutschlands Geschichtsquellen II, str. 188 a n.
- 64) Sr. příslušné *Kruschovy* předmluvy k legendám MG Scriptorum rerum Merovingicarum III-VII.
- 65) Tamtéž.
- 66) *Sr. Hauck*, Kirchengeschichte Deutschlands I, 1904, str. 337.
- 67) Výsledky staršího bádání o Gallovi shrnuje *M. Joint*, The life of St. Gall 1927.
- 68) MG Scriptorum rerum Merovingicarum IV, 229-337.
- 69) *Vita Haimbrami* MG Scriptorum rerum Merovingicarum IV, 452-526.
- 70) *Vita Corbiniani* Scriptorum rerum Merovingicarum VI, str. 497-635.

IV.

STUDIE K VLASTNICKÝM FORMÁM

- 1) *Marx-Engels*, Zur deutschen Geschichte 1953, str. 96.
- 2) *Marx*, Ke kritice politické ekonomie, 1953, str. 175.
- 3) - Starší právní škola vůbec se snažila jednostranným rozbořem tradic dokázat, že v 8. a 9. století mizí jakákoliv svobodná držba občiníků (souhrnně *Dopsch*, Wirt. Karl. I, str. 1-26).
- 4) *Venediktov*, Státní socialistické vlastnictví, 1950, str. 103.
- 5) *E. Loening*, Geschichte des deutschen Kirchenrechts, 1878, str. 196.

- 6) *Brunner*, Die Erbpacht der Formelsammlungen von Angers und Tours. ZR²; Statuta Ecclesiae Antiquae z 5. století zakazovala i biskupům prodej církevního majetku bez svolení ostatního duchovenstva. Sr. Bruns, Statuta Ecclesiae Antiquae I, str. 143.
- 7) Sed plane si faciat quod saepe hortatus sum: unum filium habet putet Christum alterum, duos habet putet Christum tertium, decem habet Christum undecimum faciet. Cituji podle Löhninga I, str. 230.
- 8) Tamtéž, I, str. 234.
- 9) Roku 441 vstoupilo alespoň na čas v platnost ustanovení, že církev má být osvobozena od munera sordida. *Loening* I, str. 441.
- 10) Vyskytuje se skoro ve všech barbarských zákonících. Výjimku činí pouze nejstarší zákoníky, např. Lex Salica.
- 10b) MGLL quart. III, Concilium Aurelianense, str. 73 a n.
- 11) MGLL quart. III, str. 77, 80, 81.
- 12) Lex Ribuarua, 48–49.
- 13) *U. Stutz*, Geschichte des kirchlichen Benefizialwesens, 1889, str. 134.
- 14) Četná svědectví o darování církvi podává *Reboř Tourský*, na př. Historia Francorum, VII/7. Další příklady *Rotb*, Geschichte des Benefizialwesens, 1850, str. 210.
- 15) *Waitz*, Deutsche Verfassungsgeschichte, II, str. 209–211.
- 16) *Brunner*, Die Landschenkungen d. Merovinger und Agilolfinger, Berliner SB 1885, str. 1173 a n.
- 17) Viz tamtéž, str. 1175 a n.
- 18) Na př. Pertz, Diplomata č. 3.
- 19) Pertz č. 46.
Jak si církev zajišťovala prosazení tradicí, o tom viz příklad v Indiculu Arnonis, kdy biskup Rotpertus vymáhá donaci nejen od knížete, nýbrž i od jeho bratří. *Hauthaler*, str. 16.
- 20) Formulae Marculfi, MG quart. V/1, č. 15, 17.
- 21) *Pertz*, Diplomata č. 67... postia de fisco inlustri viro Pannichio fuit concessum et post discessum praedicto Panichio ad parti fisci nostri fuit revocatum...
- 22) Dokázal již *Brunner*, Die Landschenkungen, str. 1190 a n.
- 23) Příklady viz *Brunner*, tamtéž.
- 24) Viz *Caro*, Jahrbuch für schweizerische Geschichte, 1901, str. 217–220.
- 25) *Bitterauf* str. LI.
- 26) *Rotb*, Feudalität und Untertanenverband, 1863, str. 153–155
- 27) *Bitterauf* č. 402 z r. 818.
- 28) *Bitterauf* č. 423. Sr. též listinu č. 467. Ut post obitum ipsius domui sanctae Mariae nullus contradicere vel valeat vel potestatem habeat nullus propinquus vel allius.
Souhlas bratří v Traditiones Lunaeticæ. Urkundenbuch des Landes ob der Ens, č. XV, str. 10.
- 29) *Bitterauf* č. 319.
- 30) Tamtéž č. 324.
- 31) Pro středoněmeckou oblast viz *Lütge*, Die Agrarverfassung des frühen Mittelalters 1937, str. 220.
- 32) MGLL quart. V/1, Formulae Marculfi II č. 3.
- 33) MGLL quart. V/1, str. 160 č. 3.
- 34) *Pardessus*, Diplomata, Chartae et instrumenta aetatis Merovingicae 1843, I, str. 196.
- 35) Sr. *Wartmann* I č. 82.
Zajímavý případ je uveden v listinách kláštera Mondsee, Urkundenbuch des Landes ob der Enns, str. 7. Jakýsi Alper si stěžuje, že mu byla neprávem odňata půda. Musí se s tím konec konců smířit, ale přece podává žádost, aby mu jeho hoba byla propůjčena na doživotí. Ovšem ještě v 9. stol. se setkáváme s případy, kdy zpětně doživotní propůjčení bylo uskutečněno bez činže. *Bitterauf* č. 588–a.
- 36) *Wartmann* č. 3.
- 37) Sr. *Wartmann* č. 95, ostatní pro syna 98, 119, 120.
- 38) Na př. v rozmezí r. 831–834 z 12 tradičních listin, *Wartmann* č. 337, 338, 339, 340, 341, 342, 347, 350.
- 39) Tamtéž č. 325.
- 40) *Bitterauf* 200-c.
- 41) *Jar. Kudrna*, Dvě kapitoly, ČMM, 1955, str. 220–223.

- 42) Tamtéž.
- 43) Lex Salica, odst. LVIII.
- 44) *Geffken*, Lex Salica, Novellae Legis Salicae II/2.
- 45) Lex Salica, odst. LXIII.
- 46a) Sr. též Lex Francorum Chamavorum odst. 10.
- 46b) Edictus Rothari, odst. 362, 360.
- 47) Lex Ribuaría XII/2.
- 48) Lex Ribuaría LIII/18.
- 49) Lex Salica odst. LIX/4, 5.
- 50) Lex Salica odst. XLVI.
- 51) Lex Thuringorum odst. II De alodibus.
- 52) Lex Saxonum LXII.
- 53) Edictus Rothari odst. 158, 159.
- 54) *Kudrna*, Dvě kapitoly, str. 219.
- 55) Lex Salica 9/I.
- 56) *Kudrna*, Dvě kapitoly, str. 220.
- 57) Lex Alamanorum II₁.
- 58) Lex Baiuvariorum I/1.
- 59) *Bitterauf* LI.
- 60) Lex Alamanorum 90, Sr. Lex Baiuv. XV/9.
- 61) *Wartmann*, č. 199, též č. 386.
- 62) *Něusyčbin*, Struktura obštiny I Srednie Veka V, str. 15 a n.
- 63) *Glöckner*, Cod. Lauresham I, č. 297.
- 64) *Bitterauf* č. 19.
- 65) Tamtéž č. 94.
- 66) Monumenta Boica VIII, str. 363.
Velký počet takových darování je v Breves noticiæ, sr. např. Hauthaler, str. 42.
- 66b) O účasti dědiců při darování u nás viz Vaněček, Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku v českém státě, I 1933, str. 53–54 a n.
Výslovně pak k charakteristice v díle Prvních tisíc let 1949, str. 137,
Počátky práva a státu, str. 49–50.
- 67) Viz str. 14–18.
- 68) *Dopsch*, Wirt. Karl. I, str. 367.
- 69) *Wopfner*, Beiträge, díl. cit. str. 10.
- 70a) *Bitterauf* 19.
- 70b) *Bitterauf* 72b.
- 71) MGLL quart. V/2, Collectio Sangallensis II, č. 10.
- 72) MG LL quart. V/2, Formulae Sangallensis miscellanae I, č. 9. Sr. *Wopfner*, Beiträge, MIOG 1913, str. 31.
- 73) *Bitterauf*, str. LXXXIII.
- 74) *Wopfner*, Beiträge str. 41.
- 75) *Ernst Levy*, Weströmisches Vulgarrecht. Das Obligationsrecht 1956, str. 259 a n.
- 76) *Salvian*, Ad ecclesiam, MG AA, str. 124–125.
- 77) Sr. *Fustel de Coulanges*, L'histoire III, Les Origines du système féodale, str. 96–97.
- 78) Precarium a precarie jsou ekvivalenty. Od 6. stol. je však rozšířen termín precaria více než precarium. Proto užívám precaria.
- 79) *Roth*, Feodalität, str. 146.
- 80) Doklady *Fustel*, L'histoire III, str. 115 a *G. Seeliger*, Die soziale und politische Bedeutung der Grundherrschaft, str. 28 a n.
- 81) Formulae Bituricensis č. 2, MG LL quart. V/1.
Tamtéž Formulae Marculfi II, č. 41.
- 82) MG LL quart. V/1, str. 169... aut ubi a vestris actoribus ex vestro praecepto fuerimus imperati...
- 83) MG LL V Formulae Marculfi II č. 45.

- 84) MG LL quart. V/1, Formulae Turonenses č. 7.
MGLL quart. V/1, Formulae Salicae Merkelianae č. 5.
- 85) MGLL quart. V/1, Formulae Salicae bignonianae č. 21.
- 86) MGLL quart. V/1, Formulae Marculfi č. 27, 28.
- 87) *Gregor Tur.*, Hist. Franc., VII/45.
- 88) MGLL quart. V/1, Formulae Salicae Lind. č. 3.
- 89) MGLL quart. V/1, Formulae Marculfi č. 41.
- 90) MGLL V/1 quart., Formulae Bituricenses č. 2.
- 91) *Wartmann* č. 3.
- 92) *Wartmann* č. 19. – Sr. kapitulář č. 140, MGLL quart. II/1, str. 287.
- 93) *Wartmann* I, č. 86, 89.
- 94) *Wartmann* II, č. 447.
- 95) *Wartmann* II, č. 754.
- 96) *Wartmann* č. 203, 287.
- 97) *Caro*, Jahrbuch 1901, str. 268.
- 98) Lex Alam. II/1, Lex Baiuvariorum I/1.
- 99) Uvádí *Brunner* RG I, str. 246.
- 100) MGLL quart. V/1, Formulae Tur. č. 44.
- 101) MGLL quart. V/1, Cartae Senonicae č. 16.
- 102) MGLL V/1, na př. Formulae Salicae Lind. č. 3.
- 103) MGLL quart. V/1, str. 80, Formulae Marculfi II/8.
- 104) Concilium Toledanum, pojato v Reginovi, De synodalibus causis liber I, edice *Wasserschleben*, str. 369.
- 105) MGLL quart. V/1, str. 242–255. Sr. další doklad Fustel, Histoire III, str. 175.
- 106) Příklady *Roth*, Feudalitäts, str. 176.
Těž např. Trad. Lun. XVI, Urkundenbuch des Landes ob der Enns, str. 10.
- 107) *Guérard*, Polypt. Irmin 1844 I, odst. 39–40, odst. 55.
- 108) Polypt. Irmin. L'abbaye St. Remi VI/3, VI/3.
Srovnej i k poznámkám 77–107 *G. Seeliger*, dílo cit., str. 32 a n. Hodnota dílčích správných Seeligerových postřehů je oslabována přílišnou snahou po jednostranně juridickém uchopení jevů.
- 109) MGLL II/1 quart., Cap. č. 32, odst. 10.
- 110) MGLL II/1 quart., Cap. č. 140, odst. 4.
- 111) *Wartmann* č. 32.
- 112) *Wartmann* I č. 47 z r. 765.
- 113) *Wartmann* I č. 109.
- 114) Listina č. 135.
- 115) Sr. dále listina č. 32, 33, 39, 61.
- 116) *Wartmann* č. 662. Quidam vassalus fidelis nostri Bernhardi Abbatis.
- 117) *Brunner* DR II, str. 344.
- 118) *Brunner* DR II, str. 175 a n.
- 119) *Bitterauf*, sr. též č. 157, 159 z r. 792–798.
Brunner: Berliner SB 1184.
- 120) Např. listiny č. CX b. Quod habui in loco Sueinpah non habui in hereditatem meam, sed in precaria S. Michaelis. Beneficium je uděleno za činži.
- 121) *Bitterauf* č. 63.
- 122) *Hauthaler* str. 8.
- 123) *Hauthaler* str. 8. Např. Siginnolf at Sigibaldus iudex tradiderunt per licentiam...
- 124) Tamtéž.
- 125) Tamtéž str. 9.
- 126) *Hauthaler* str. 36–40.
- 127) Mon. Boica XI, str. 14–16.
Názorně v Trad. Lun. LX. Urkundenbuch des Landes ob der Enns.
- 128) Sr. *Hauthaler*, str. 9–10.
- 129) *Bitterauf* č. 414, 475, 466, 661.

K OTÁZCE TŘÍDNÍ DIFERENCIACE
V BARBARSKÝCH ZÁKONÍCÍCH

- 4) *Pb. Heck*, Uebersetzungsprobleme, str. 94.
- 2) *Fr. Graus*, Dějiny venkovského lidu I, 1953, str. 258.
- 3) *Grekov*, Kyjevská Rus 1433, str. 109.
- 4) *Vinogradoff*, Wergeld und Stand, ZR² XXIII, str. 123.
- 5) Sr. str. 14 a n. naší práce.
- 6) *G. Waitz*, Deutsche Verfassungsgeschichte I, str. 178–224. I oni badatelé, kteří si byli vědomi předstátního původu systému pokut a samostatné víry, upadali do extrémů, že ztotožňovali krevní mstu s tzv. Friedlosigkeit. Tak říká výslovně *Brunner*, DR I, str. 243: Das Geschlecht hatte gewisse öffentlich rechliche Funktionen, die bei entwickelteren Verhältnissen der Staatsgewalt als Aufgaben der Staatsgewalt erscheinen. Ursprünglich auf die agnatische Sippe beschränkt, sind sie schon lange vor der Zeit, da unsere Quellen darüber zu sprechen beginnen, auf andere Blutverbände, schliesslich auf die Verwandtschaft überhaupt ausgedehnt worden. Brunner zajisté správně vidí předstátní původ víry. Nesprávné je však, že si pravomoc státních orgánů představuje jako rozšíření starší pravomoci rodu. Ukázali jsme již na jiném místě, že toto ztotožnění postrádá opodstatnění.
- 7) *Wilda W. E.*, Strafrecht der Germanen, 1842, str. 157 a n. *Vinogradoff*, Geschlecht und Verwandtschaft im altnordgermanischen Recht. Zeitschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte 1899, str. 1.
- 8) *Wilda*, dilo cit., str. 373. Používám wergeld a vira jako synonym.
- 9) *Liebermann*, Gesetze der Angelsachsen, str. 4 1903, odst. 21, 23.
- 10) Lex Salica, rukopis E XCIX De Chrenecreta lege quae paganorum tempore observant deinceps numquam valet quia per ipsam cecidit multarum potestas.
- 11) *Gregor. Tur.*, Hist. Franc., VIII/31.
- 12) *Rothari edictum*, odst. 25, 65, 158, 326.
- 13) O vztahu víry a faidy viz MGLL IV, Liutprandi Edictum, odst. 135.
- 14) MGLL V/1, Formulae Marculfi II 16.
- 15) *G. Waitz*, Ueber die altdeutsche Hufe, 1854.
- 16) *Něusychin*, Struktura obštiny I, sv. V, č. 9, str. 33. *G. Caro* se snažil dokázat, že svobodný lán ve svatohavelských listinách neexistuje (Die Hufe, Deutsche Geschichtsblätter IV, str. 37). Tak vlastně přechází na stanovisko *Wittichovo*, od něhož se ovšem lišil potud, že neuznával jeho koncepci třídní diferenciacce a především se neklonil k názoru, že by všichni držitelé půdy byli vlastně v době karlovske velkostatkáři. V málokteré otázce narážíme na takovou nejednotnost názorů jako v otázce řešení lánů. Podle *Rübela* je lán zřízením franským a představuje důsledek franské kolonizace. Frankové se usidlovali především na neobdělávané půdě, tudíž lán se vyvinul bezprostředně jako výsledek přidělování půdy. (*Rübel*, Die Franken, 1904, str. 219.) Zcela specifické stanovisko přejal *Dopsch*. Podle *Dopsche* přejali Germáni lánový systém od Římanů. Jinak *Dopsch* zaujímá zcela kompromisní stanovisko, odmítaje výstředky *Wittichovy* teorie. Sr. Grundlagen I, str. 253.
- 17) Cod. Lauresham. č. 664. Illum mansum cui supersedere videmur. Těž č. 1380. Casam et curiam in nostro manso. Zeuss č. 228. Curtile ad comanendum et casa desuper ubi ego comanere video. Jak kolísá celková terminologie, vidno z Cod. Lauresham. č. 68. Mansum indominitatum habentem hobas 3.
- 18) *Wartmann* č. 63.
- 19) *Něusychin*, Struktura obštiny I, str. 39.
- 20) *Wartmann* č. 310.
- 21) Termín hoba se v bavorských listinách vyskytuje až po roce 830. Viz *Gutmann*, Die soziale Gliederung der Bayern zur Zeit des Volksrechtes, 1906, str. 40–60.
- 22) MGLL quart. II/1, str. 136. Capitular des missorum de exercitu promovendo z r. 808, č. 1. Memoratorium de exercitu č. 48, 134.

- 23) MGLÉ quart. II/i, str. 137.
- 24) Brunner, DR I, 284.
- 25) Popis u *Lütge*, Hufe und Mansus, Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, 1937, str. 105.
Weirich, Urkundenbuch Hersfeld č. 38, Breviarium Lulli. Pozůstává ze tří částí. Jednak darování Karla Velikého, dále půda, kterou získal jinak sám Lullus, a konečně ostatní darování z počátku 9. stol.
- 26) Nové vztahy byly často zachycovány starými pojmy.
- 27) *Dopsch*, Wirt. Karl. I., str. 333.
- 28) *Graus*, dílo cit., str. 264.
- 29) *Bitterauf* č. 474 z r. 822.
- 30) *Bitterauf* č. 226 z r. 806.
- 31) *Weirich* č. 35.
- 32) Brunner, DR I, 286, 326. 32b. Edict Rothari odst. 14, 48, 74.
- 33) Celý obrat *componat qualiter in angargathungi i. c. secundum qualitatem personae*. Etymologický výklad Bruckner, Sprache der Langobarden, str. 40.
Wartmann č. 143. Et si aliquando necessitate aut voluntate cogente ipsas res redemere voluero, tunc cum consensu rectoris ipsius monasterii vel ceterorum fratrum liceat mihi hoc facere cum LCX solidis.
- 34) *Inama Sternegg*, Deutsche Wirtschaftsgeschichte I, 1909, str. 152, kde ostatní doklady.
- 35) *Wartmann* č. 135, 142, 143, 228, Brunner, DR I, str. 287.
- 36) Příklady citují z *Inama*, dílo cit., str. 156 a n.
- 37) *Waitz*, Ueber die altdeutsche Hufe, str. 202.
Landau, Salgut, 1862, str. 36.
- 38) *Wartmann* č. 732 (hobam unam hoc est 40 iugera).
- 39) Sr. Brunner, DR I, str. 285.
- 40) Tyto přepočty ovšem podržují pouze relativní platnost.
- 41) *H. Wopfner*, Beiträge zur Geschichte der älteren Markgenossenschaft MIÖG 1913, str. 28 a n. Stejně *Bitterauf* str. LII.
- 42) *Bitterauf* č. 311.
- 43) *Wopfner*, dílo cit., str. 34.
- 44) *Caro*, Jahrbuch für schweizerische Geschichte, 1902, str. 188.
- 45) Tomuto tvrzení zdánlivě odporuje text samotného bavorského zákoníku. Odst. 3 je celý věnován šlechtickým rodům, Hosi Droazza Fagana Hahilinga Anniona, svým postavením stojí za Agilolfingy. Isti sunt quasi primi post Agilolfingos qui sunt de genere ducali; illis enim duplam honorem cedamus et sic duplam compositionem accipiant. *Riezler* (Geschichte Bayerns I, str. 122) se domnívá, že šlo v tomto případě o přežitky staré rodové šlechty. Jsou to podle něho potomci starých suevských rodů. S tímto názorem souhlasí *Gutmann*, dílo cit., str. 1. Ustanovení bavorského zákoníku je však jediným dokladem pro jejich privilegovanost. Jinak není nijakého zvláštního rozdílu mezi nimi a svobodnými. *Fastlinger*, dílo cit., str. 8–20 se pokusil o rekonstrukci pozemkové držby těchto rodů, při čemž postupoval genealogickou metodou. Uvádí výsledky, k nimž pro jednotlivé rody dospěl. Tak z freisingenských listin lze vyčíst, že rod Hosi držel půdu na 12 místech. Četní jeho příslušníci byli zakladateli klášterů. Z rodu je na prvním místě jmenovati Poapa. Později stáli velmi blízko k franské politice. Jejich listiny se datují podle franského rodu (rod Hosi se děлил na tři větve), str. 12–13. Nejsme informováni o rodu Droazza; z listin *Fastlinger* předpokládá, že sídlo rodu bylo na území dnešního Rakouska. Několik zpráv se nám zachovalo o rodu Fagana a konečně o rodu Hahilinga se dá usuzovat pouze podle některých názvů vesnic z povodí Dunaje. U Bavorů se tudíž setkáváme se zbytky rodové šlechty, která se odlišuje virou od ostatních vrstev obyvatelstva. Je tomu podobně jako u Anglů, Chamanů a Frisů. Sr. celkově Brunner, DR, I, str. 343.
- 46) *Ingenus francus Lex Salica*, odst. LI salicus tamtéž odst. XIV/2.
- 47) Příslušník královské družiny nemusil být a obvyčejně nebyl u Franků svobodný. Salský zákoník obráží stav, kdy se z družiny počíná formovat státní aparát. Latinský název pro družinu je *trustis dominica*. *Lex Salica*, odst. 41.

- 48) Lex Salica, odst. 41. Si quis ingenuo Franco aut barbarum qui legem salega vivit, occiderit, solidos CC culpabilis iudicetur. – V historické právní literatuře panuje dosud spor, jak rozuměti barbarus qui lege salica vivit. *Rogge* ve spise *Ueber das Gerichtswesen der Germanen* str. 34 se domníval, že jde o ony Germány, kteří byli asimilováni sálskými Franky, *Eichborn* je dokonce považuje za zotročené Germány. Naproti tomu *Savigny* se domnívá, že nešlo o příslušníka kmene (*Geschichte des römischen Rechts* I, str. 121). Totéž vlastně říká *Waitz*: *Das alte Recht*, str. 98. Lex Salica rozlišuje romanus possessor a romanus tributarius, vira tributaria obnáší 62 1/2 solidu, odst. XLI/6, 7.
- 49) Lex Salica XIII/7. Si vero puer regi vel litus ingenuam feminam traxerit.
- 50) Lex Salica, odst. XI.
- 51) MGLL II₁ cap. č. 142/10, sr. o donacích.
- 52) Nejnázornější doklad v Lex Salica, odst. LV. De migrantibus. Et quia legem noluit audire quod ibidem laboravit demittat . . .
- 53) Pactus Alamanorum odst. 77, 78, 79.
- 54) *Waitz*, *Deutsche Verfassungsgeschichte* II, str. 265 a n.
- 55) *Brunner*, DR I, str. 344.
- 56) Kapitola o darování Lex Alamanorum I/i.
- 57) Viz u *Zeumera* LL quart. sectio I, tomus I, str. 29.
- 58) Lex Baiuv. odst. VII/4. Ut nullum liberum sine mortalis crimine liceat inservire nec de hereditate sua expellere sed liberi quae istit legibus deserviant sine impedimento hereditatis suae possedeant.
- 59) Lex Baiuv., odst. VII/3a.
- 60) Lex Baiuv. XVII/2. Ille homo qui hoc testificare voluerit, conmarcanus eius debet esse et debet habere VI solidorum pecunia et similem agrum.
- 61) *R. Sobm*, *Process der Lex Salica*, 1867, str. 163.
- 62) Lex Baiuv. XIII/5.
- 63) O zástavě odst. XIII/3: Si quis aliquem contra legem pignoraverit sine iussione duci, pignus sine laesione reddat et alium similem addat; duci vero pro fredo XL solidos; et illum pignus si laeserit conponat quantum estimaverit qui causas iudicat. Talis enim praesumptio non debet fieri, quia hoc scandalum generat, et pro omni pignus quod contra legem tulerit, semper cum VI solidis conponat. Si pignus ille minus valet quam VI solidos; tunc pignus reddat et cum VI solidis conponat; et si autem pignus quod tulit . . .
- 64) Lex Baiuv. odst. IX/19.
- 65) *Vita et Passio Haimrammi episc.*, MG SS rer. mer. IV, str. 512–518.
- 66) *Pb. Heck*, *Die Gemeinfreien . . .*, str. 80–102.
A. Dopsch, *Wirt. Karl. II*, str. 70.
- 67) Sr. též *Levison*, *Die älteste Lebensbeschreibung Ruperts von Salzburg*. NA 28 str. 317.
- 68) Souhlas knížete zvláště v *Breves noticiae* je dán vždy tehdy, když šlo o družbu výsluh. Sr. *Hautbaler*, str. 36.
- 69) *Concilium Dingolfingense* odst. 2 MGLL III quart. I, str. 93–97. . . de hereditate quae tradita est ad ecclesiam ita constitui quicquid hereditatem suam ad ecclesiam antedonaverit . . . si quis mutare voluerit cartam habeat ita scriptam . . . aut cum 3 testibus fidelibus et nobilibus testificet . . .
- 70) Viz nobiliores popularium ve známém formuláři svatohavelském. MGLL V/2 quart, *Collectio Sangallensis* č. 10.
- 71) *Gutmann*, dílo cit., str. 172.
- 72) Sr. *Sturz*, *Die Eigenkirche als Element des mittelalterlich-germanischen Kirchenrechts*, str. 14–20.
- 73) *Bitterauf* č. 11.
- 74) *Bitterauf* č. 19.
- 75) *Bitterauf* č. 30.
- 76) *Bitterauf* č. 154, 157, 350.
- 77) *Bitterauf* č. 91.
- 78) *Hautbaler*, str. 11.

- 79) *Gutmann*, dílo cit., str. 209–229.
- 80) *Bitterauf* č. 404.
- 81) *Bitterauf* č. 164.
- 82) *Bitterauf* č. 118.
- 83) *Bitterauf* č. 196.
- 84) *Bitterauf* č. 346.
- 85) *Inama Sternegg*, dílo cit., str. 331 n.
Gutmann, dílo cit., str. 247.
Souhrnné Dopsch, *Wirt. Karl. II*, str. 86.
- 86) *M. Weber*, *Zum Streit um den Charakter der altgermanischen Sozialverfassung*, *Jahr. d. Ök. und Stat.* 1904, str. 468.
- 87) *Gutmann*, dílo cit., str. 242 a n.
- 88) *Caro*, dílo cit. I, str. 281.
- 89) *Wartmann* č. 52.
- 90) *Wartmann* č. 7.
- 91) *Wartmann* č. 44, 45.
- 92) *Wartmann* č. 45.
- 93) *Caro*, dílo cit. I, str. 290.
- 94) *Gutmann*, dílo cit., str. 251, 120.
- 95) *Heck*, dílo cit., str. 296.
- 96) *Gutmann*, dílo cit., str. 237, 238.
- 97) *Wartmann* č. 18, fakticky nevolníci dva,
- 98) *Wartmann* č. 21.
- 99) *Wartmann* č. 27, 50.
- 100) *Něsychin*, *Struktura obštiny Srednie Veka IV*, str. 32.
- 101) *Wirt. Karl. I*, str. 324.
- 102) Sr. kapituláče uvedené v č. 51.
- 103) *Tacitus*, *Germania*, c. 25.
- 104) *Marx*, *Das Kapital* 1947, III/1, str. 841.
- 105) *Lex Romana Curiensis*, VIII/5.
- 106) *MGLL quart. II/1*, č. 45.
- 107) *Lex Salica odst. X* (dodatky u *Hesselse*).
- 108) *Tacitus*, *Germania*, c. 25.
- 109) *MGLL II quart. č. 41/2*; *Cap. legi Rib. add. z r. 803*.
- 110) *MGLL quart. č. 40/10*, str. 115. *Capitulare missorum z r. 803*.
- 111) Sr. k tomu *Waitz*, dílo cit. IV, str. 309.
- 112) Cituje *Dahn*, *Könige der Germanen VI*, str. 634.
- 113) *Lex Alaman. VII*.
- 114) *Lex Alam. XXXVII/1*.
- 115) *Lex Alam. XXXVIII/2*.
- 116) *Lex Alam. XXII/1*.
- 117) *Lex Alam. LXXXII/4, 5, 6*.
- 118) *Lex Alam. odst. LXXX*.
- 119) *Lex Alam. XXXVI/4, LXXXI/3*.
- 120) *Lex Baiuv. IX/3* ... aut equum totidem pretii vel mancipium.
- 121) *Lex Baiuv. XVI/9* ... seu res mancipium vel quodlibet genus animalium.
- 122) *XVI/1* ... servum aut ancillam aut qualemcumque rem.
- 123) *Lex Baiuv. I/13*.
- 124) *Lex Baiuv. XVI/7*.
- 125) *Lex Baiuv. I/13*. *Sr. Lex Alamanorum odst. 8*.
- 126) *Bitterauf* č. 75.
- 127) *Bitterauf* č. 100.
- 128) *Urkundenbuch des Landes ob der Enns*, str. 15.
- 129) *Bitterauf* č. 171.

- 130) *Hundt*, *Altbayerisches Archiv*, sv. 34, str. 257.
- 131) *Urkundenbuch des Landes ob der Enns I*, č. CVX, *Hauthaler*, *Breves noticiae*, odst. IV, XII, XVIII, XXI.
- 132) *Bitterauf* č. 37.
- 133) *Bitterauf* č. 109.
- 134) *Bitterauf* č. 120.
- 135) *Urkundenbuch des Landes ob der Enns*; str. 61, č. XCI.
- 136) *Wartmann* č. 113.
- 137) *Zeuss* č. 68.
- 138) *Zeuss* č. 71.
- 139) *Hauthaler*, *Indiculus Arnonis* str. 6.
- 140) *Hauthaler* str. 23.
- 141) *MGLL quart. II/1*, str. 252.
- 142) *Bitterauf* č. 15.
- 143) *Bitterauf* č. 72 b.
- 144) *Bitterauf* č. 72.
- 145) *Urkundenbuch des Landes ob der Enns č. XXXVIII*.
- 146) *Sr. L. Hauptmann*, *Colonus*, *Barschalk*, *Festschrift für A. Dopsch*, *Beiträge für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, 1938.
Zeiss, *Die Barschalken*, *Zeitschrift für Bayerische Landesgeschichte*, sv. I, str. 436 a n.
Philippe Dollinger, *L'évolution des classes rurales en Bavière*, 1949, str. 316.
- 147) *Bitterauf* č. 523 b.
- 148) *Tamtéž* č. 523 b.

VI.

VZNIK STÁTU U ALAMANŮ A BAVORŮ

- 1) T. j. ze staršího germánského zřízení zůstaly jenom ony prvky, které sloužily nové třídě k upevnění jejich posic. Všude jinde byly likvidovány (sr. např. *F. Dahn*, *Die Könige der Germanen VI*, viz str. 168).
- 2) *E. Štajerman*, *Problema padenija rabovládčeskogo stroja*, *Vestnik drevnej istorii* 1953, II, str. 70.
- 3) *Sr. Kincl*, *Stát a právo v germánskořímské Burgundii V.–VI. stol.*, 1957, str. 157 a n., rukopis-kand. práce.
- 4) O vývoji fredu viz *Brunner*, *DR I*, str. 230.
- 5) *Lex Salica I/1*.
- 6) Již v ediktě *Chlothara II.* (z r. 614) *MGLL II₁ IX/19*.
- 7) *Kapituláře franských králů* ze série *Capitularia legibus addenda* uzákoňovaly platnost kmeňových práv.
- 8) *L. Schmidt*, *Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung*, *Die Westgermanen I*, 1938, str. 83.
- 9) *V. Vaněček*, *Prvních tisíc let*, str. 35 a n.
- 10) *Grekov*, *Kyjevská Rus*, 1933, str. 451.
- 11) *G. Wolf*, *Die Bevölkerung des rechtsrheinischen Germaniens*, *Quartalblatt des historischen Vereins für das Großherzogtum Hessens*, I, str. 604 a n.
- 12) Cituje *Dopsch*, *Grundlagen I*, str. 108.
- 13) Souhrnně *K. Wessel*, *Neue Funde und Untersuchungen zum frühchristlichen Kirchenbau in Deutschland*, *Wissenschaftliche Zeitschrift der Universität Greifswald*, IV.
- 14) *Amnianus Marcellinus*, *Res gestae c. 17/1*.
- 15) *Dahn*, *Die Könige der Germanen IX*, str. 122–135.
- 16) *Dahn*, *Die Könige der Germanen VIII*, str. 40.

Souhrnně K. Weller, Geschichte des schwäbischen Stammes bis zum Untergang der Staufer, 1944, str. 45 a n. Bohužel bez kritického aparátu.

Mezi jmény opatů kláštera Weissenburgu nacházíme pouze jedno, které má jiný než germánský původ. *Dabn*, Die Könige, IX, str. 124.

17) Tamtéž, str. 127.

18) Tamtéž, str. 121.

19) *Léotard*, L'essai sur la condition des barbares établis dans l'empire Romain au quatrième siècle, 1873, str. 16–25.

20) *H. Arnold*, Das römische Heer im bayerischen Rhaetien. Beiträge zur Anthropologie und Urgeschichte Bayerns XIV, str. 100.

S. Riezler, Die Ortsnamen der Münchener Gegend (Oberbayerisches Archiv, 1877, str. 6–10).
Souhrnně *Fr. Wagner*, Die Römer in Bayern, 1924.

21) *Riezler*, Die Ortsnamen, str. 12 a n.

22) *Hautbaler*, str. 23, 24.

23) *Hautbaler*, str. 36.

24) Eugippi Vita Severini, MG AA I/2 (str. 1 a n.).

Souhrnný obraz o římských biskupstvích v Noricu podává *Bauernreiss Romuald Osb*, Kirchengeschichte Bayerns, 1956. Sporné je, zda mezi biskupství patřil tehdy i Pasov. Srov. str. 9.

25) Vita Severini XLIV/5 ... universos iussit ad Italiam migrare Romanos.

26) *Fr. Baumann*, Schwaben und Alamanen Herkunft und Identität, 1876, str. 216.

27) *Amnianus Marcellinus*, dílo cit., XV/4.

28) *Gregor Tur.*, Historia Francorum II/30.

29) Údaje viz *J. Cramer*, Geschichte der Alamanen als Gaugeschichte, 1899, str. 49–55.

30) *Dabn*, Könige, IX, str. 50.

31) *Dabn*, Könige, IX, str. 46.

W. Schlesinger, Herrschaft und Gefolgschaft H. Z. 176, str. 242.

32) Naopak správně *Dahn*, dílo cit., str. 45.

33) *K. Weller*, dílo cit., str. 10–20.

Mnohem skeptičtější *V. Ernst*, Die Entstehung des deutschen Grundeigentums, 1926, str. 14.

34) *A. Dopsch*, Grundlagen I, str. 263.

35) Souhrnně *Zeiss*, Die Grabfundę aus dem spanischen Westgottenreich. Germanische Denkmäler II, Einleitung.

W. Veeck, Die Alamannen in Wirtenberg, Germanische Denkmäler I, 1931.

36) *E. Wable*, Deutsche Urzeit, 1938, str. 198.

37) *K. Rübél*, Die Franken, 1904, str. 50–90.

38) *Cl. Schwerin*, Die altgermanische Hinterschaft. *Gierke*, Untersuchungen 90, 1907.

S. Rietschél, Die germanische Tausendschaft, ZR² 27, str. 234.

39) Libanii Sophistae orationes, ed. *Reiske*, cd. II, str. 50.

40) *Engels*, Původ rodiny, str. 130.

41) *L. Schmidt*, Geschichte der deutschen Stämme bis zum Ausgang der Völkerwanderung der Westgermanen I, str. 194. I. Zibermayr, Noricum, Baiern und Österreich 1956, str. 65 a n.

42) Poslední pokus představuje dílo *H. Löwebo*, Die Herkunft der Baiuwaren, Zeitschrift für bayrische Landesgeschichte XV, str. 5 a n. – Dále *E. Schwartz*, Das germanische Kontinuitätsproblem in Niederösterreich (Festschrift für Th. Mayer II, 1954).

43) Vitae Sancti Martini, MG AA IV/1, c. 1.

44) Správně *Dabn*, dílo cit., str. 24–30.

45) *Riezler*, Die bayerischen und schwäbischen Ortsnamen auf -ing und -ingen, 1903.

46) *Doeberl*, dílo cit., str. 41.

47) *Schmidt*, dílo cit., str. 201.

48) *Hauck*, Kirchengeschichte Deutschlands I, str. 346 a n.

49) *Gregor Tur.*, Historia Francorum II/30.

50) *Dabn*, Könige IX, str. 50–65.

51) *Dabn*, Könige IX, str. 60–65.

52) *Agathias* I/4, cituji podle *Dahna*.

- 63) Překvapuje poměrně malý počet donací knížecích.
- 64) *Dabn*, dílo cit. 79.
- 65) *Dabn*, dílo cit. 78.
- 66) Podrobně *Riezler*, *Geschichte Bayerns* 1927, str. 70 a n.
- 67) Tamtéž.
- 68) Popis celkové držby Agilolfingů nejlépe u *Fastlingera*, dílo cit., str. 8–10.
- 69) Str. 8–10.
- 70) *Riezler*, str. 72.
- 71) *Hautbaler*, str. 4.
- 72) *Hautbaler*, str. 19.
- 73) MGLL II/1 č. 45.
- 74) *Dabn*, dílo cit., str. 617 a n., *Bauernreiss* str. 20–30. *Zibermayr* str. 10 a n.
- 75) *Dabn*, dílo cit., str. 621.
- Souhrnně o iroskotské misi *J. E. Kenney*, *The sources for the early History of Irland*, a příslušné úvody k životopisům jednotlivých svatých v edici u *Kruscbe*.
- 76) MG SS Rerum Merovingarum IV, str. 259.
- 77) *A. Hauck*, *Kirchengeschichte Deutschlands*, 1894, I, str. 349.
- 78) Tamtéž, str. 390.
- 79) Instrukce otištěna MGLL III, Folio str. 451.
- V poslední době narážíme na pokusy vysvětlovat instrukci jako formulář papežské kanceláře. Srv. *Bauernreiss Romuald* str. 55. Nejde však o to, zda se shoduje s jinými instrukcemi, spíše je závažný fakt, že v Bavorsku skutečně platila.
- 80) Doklady *Riezler*, dílo cit., 105. *Zibermayr* str. 169 a n.
- Souhrnně *V. Levison*, *England and the Continent in the 8 Century*, 1946.
- 81) Podrobně *Fastlinger*, dílo cit., 14–17.
- Nejnověji *Bauernreiss*, dílo cit., str. 97.
- 82) Viz *Brunner*, DR I, str. 157 a n.
- 83) *Dabn*, dílo cit., str. 71–118.
- 84) *Dabn*, dílo cit., str. 67–70.
- 85) *Rietschel*, dílo cit., str. 66–80.
- 86) Uvádí *Brunner*, DR I, str. 160.
- 87) Souhrnně *Dopsch*, *Grundlagen* II, str. 11.
- 88) Příklady viz *Schwerin*, dílo cit., str. 40.
- 89) Souhrnně *Doebérl*, dílo cit., I, str. 76.
- 90) *Lex Baiuv.* II/5.
- 91) Souhrnně *Fastlinger*, dílo cit., str. 1–10.
- 92) *Walter Schultze*, *Prinzipat, Komitāt, Nobilitāt im 13. Kapitel der Germania des Tacitus*. *Deutsche Zeitschrift für Geschichtswissenschaft*, VII, str. 1.
- Dále *H. Brunner*, *Zur Geschichte des Gefolgswesens, Forschungen zur Geschichte der deutschen und französischen Rechte*, 1894, str. 76 n.
- 93) *Lex Baiuv.* III/1.
- 94) *Dabn*, dílo cit., 204.
- 95) *Lex Baiuv.* III/5, 6.
- 96) *Lex Baiuv.* II/12.
- 97) *Wartmann* I.
- 98) Doklady *Dabn*, dílo cit., str. 242–250.
- 99) *Lex Alam.*, odst. 28, 30.
- 100) Sr. tamtéž, *G. Waitz*, VC II, str. 21.
- 101) *Lex Baiuv.* II/14. *Comes secum habeat iudicem...*
- 102) *Lex Baiuv.* II/14 ... *et omnes liberi convenient constitutis diebus, ubi iudex ordinaverit; et nemo sit ausus contempnere venire ad placitum; qui infra illum comitatum manent sive régis vassus sive duci, omnes ad placitum veniant; et qui neglexerit venire, damnetur XV solidis.*
- 103) *Fr. Beyerle*, *Das Entwicklungsproblem im germanischen Rechtsgang* I, str. 205 a n. *G. Salvioli*, *Storia della procedura civile e criminale*, 1885, str. 180.

Souhrnně *Mayer-Homburg*, Die fränkischen Volksrechte im Mittelalter, 1912.

- 84) MGLL quart. II/1, č. VII, 8, 9.
- 86) MGLL III/2 quart., str. 99. Concilium Neuchingense.
- 88) MGLL quart. II/1, str. 171, č. 11.
- 87) Státní funkcionáři, t. j. iudices et vicarii.
- 88) *H. Planitz*, Die Vermögensvollstreckung im deutschen mittelalterlichen Recht, 1919, str. 14 a n.
- 88) Lex Alam., odst. 36.
- 100) Lex Baiuv. II/16. Doklady z listin soustředil Merkel, Der Iudex im bayerischen Volksrechte, ZR² I, str. 131 a Beseler, tamtéž VIII, str. 299.
- 101) Lex Baiuv. I/6, Lex Alam. 86/1.
- 102) Bitterauf č. 23.
- 103) Bitterauf č. 183.

NĚKOLIK ZEVŠEOBECŇUJÍCÍCH POZNÁMEK MÍSTO ZÁVĚRU

- 1) Srov. *Halbes-Blumenstock*, Das römische Recht in den germanischen Volksstaaten, sv. 1–III, 1899–1907.
- 2) *Liebermann*, Gesetze der Angelsachsen I, 1903.
- 3) *Liebermann*, Gesetze der Angelsachsen I, 1903, str. 3 a n.
- 4) *Grekov D. B.*, Kyjevská Rus, 1933, str. 85; 233.
- 5) Pamjatniki prava kijevskego gosudarstva, 1952, str. 86.
- 6) Pamjatniki prava kijevskego gosudarstva, 1952, str. 86.
- 7) O funkci fim. práva u Burgundů, viz. *J. Kincl*, Stát a právo v germánskořímské Burgundii V.–VI. stol., str. 140 a n.
- 8) Srov. *E. Lipsitz*, Vizantijskoe krestjanstvo i slavjanskaja kólonisacija, Vizantijskij sbornik 1945, str. 96 a n.
- 9) Tamtéž, str. 124.
- 10) Dollinger, dílo cit., str. 93.